

Goede buren kun je niet kopen. Over de woonconcentratie en woonpositie van niet-westerse allochtonen in Nederland. Jeanet Kullberg, Miranda Vervoort en Jaco Dagevos. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, januari 2009

BIJLAGEN

Bijlagen bij hoofdstuk 3	2
Bijlage B3.1 Gebruikte definities.....	2
Bijlage B3.2 Segregatie-index en ontmoetingskansen: berekeningswijze.....	2
Bijlage B3.3 Tevredenheid met de woning en woonomgeving, 2006	3
Bijlagen bij hoofdstuk 4	9
Bijlage B4.1 Gesprekspunten focusgroepen	9
Bijlage B4.2 Samenstelling focusgroepen	11

Bijlagen bij hoofdstuk 3

Bijlage B3.1 Gebruikte definities

Om bepaalde kenmerken, zoals etniciteit en leeftijd, mee te kunnen nemen in de analyses moeten deze op huishoudenniveau worden bepaald. Dit doen we, in navolging van het CBS, op basis van de kenmerken van de hoofdkostwinner, dat wil zeggen degene met het hoogste persoonlijke inkomen. Daarmee wijken we af van *WoON 2006*, waarin de eigen inschatting van de nettomaandinkomsten van de respondent en de (eventuele) partner maatgevend waren.

Voor 1998 zijn er geen gegevens over de etniciteit van de partner beschikbaar. Hierdoor is het voor dat jaar onmogelijk de etniciteit van het huishouden te bepalen op basis van de etniciteit van de hoofdkostwinner. Daarom is bij het weergeven van de tijdreeksen, vanwege de vergelijkbaarheid voor alle jaren, gebruikgemaakt van de etniciteit van de respondent. Een kruistabel tussen de etniciteit van de respondent en de etniciteit van het huishouden, gebaseerd op de etniciteit van de hoofdkostwinner voor 2006 laat zien dat deze slechts weinig van elkaar verschillen (Cramers' $V=0.94$). De weergegeven tijdreeksen zullen dus niet veel afwijken van tijdreeksen waarbij de etniciteit van het huishouden het uitgangspunt vormt.

Bijlage B3.2 Segregatie-index en ontmoetingskansen: berekeningswijze

De gebruikte formule voor de segregatie-index is:

$$S = 0,5 * \sum | a_i / A - o_i / O | * 100$$

waarin a_i en A het aantal niet-westerse allochtonen in postcodegebied i , respectievelijk de hele gemeente voorstellen en o_i en O het aantal overige inwoners in postcodegebied i en de hele gemeente.

De formule voor de ontmoetingskans (= Liebersons index P^* , ook wel bekend als de *isolation index*) wordt gegeven door:

$$P^* = \sum [(x_i / X) * (y_i / T_i)] * 100$$

waarbij:

x_i = het aantal niet-westerse allochtonen in postcodegebied i

X = het aantal niet-westerse allochtonen in de hele gemeente

y_i = het aantal personen van een referentiegroep in postcodegebied i

T_i = de totale bevolking in postcodegebied i

Bijlage B3.3 Tevredenheid met de woning en woonomgeving, 2006

Tabel B3.1 Tevredenheid met de woning naar etnische groep, 2006 (in gemiddelde scores)^a

	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen	overige niet-westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen totaal	autochtonen
totaal	3.4	3.3	3.5	3.4	3.4	3.4	3.9
eerste generatie	3.4	3.3	3.5	3.4	3.3	3.4	
tweede generatie	3.3	3.3	3.6	3.3	3.6	3.4	
18-34 jaar	3.3	3.2	3.3	3.2	3.2	3.3	3.7
35-64 jaar	3.4	3.3	3.6	3.6	3.4	3.5	3.9
≥ 65 jaar	–	–	3.9	–	3.6	3.7	4.0
eenpersoonshuishouden	3.3	3.3	3.5	3.4	3.3	3.4	3.8
paar	3.4	3.4	3.7	3.4	3.5	3.5	4.0
paar + kind(eren)	3.4	3.3	3.7	3.5	3.4	3.4	4.0
eenoudergezin	3.4	3.3	3.3	3.3	3.4	3.3	3.8
huishoudeninkomen							
laag	3.3	3.2	3.4	3.3	3.2	3.3	3.8
midden	3.4	3.3	3.6	3.5	3.5	3.4	3.9
doog	3.6	3.7	3.9	3.7	3.7	3.7	4.0

a Op een schaal van 1-5.
 – Onvoldoende waarnemingen.
 Bron: VROM (WoON2006) gewogen

Tabel B3.2 Tevredenheid met de woonomgeving naar etnische groep, 2006 (in gemiddelde scores)^a

	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen	overige niet-westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen totaal	autochtonen
totaal	3.5	3.6	3.6	3.7	3.6	3.6	3.9
eerste generatie	3.6	3.6	3.6	3.7	3.6	3.6	
tweede generatie	3.2	3.3	3.5	3.4	3.7	3.5	
18-34 jaar	3.3	3.4	3.4	3.5	3.5	3.4	3.7
35-64 jaar	3.6	3.7	3.6	3.7	3.7	3.7	3.9
≥ 65 jaar	–	–	4.0	–	3.8	3.9	4.1
eenpersoonshuishouden	3.3	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.9
paar	3.5	3.6	3.7	3.6	3.6	3.6	4.0
paar + kind(eren)	3.6	3.6	3.8	3.7	3.7	3.7	3.9
eenoudergezin	3.5	3.5	3.5	3.6	3.6	3.5	3.8
huishoudeninkomen							
laag	3.4	3.6	3.5	3.6	3.5	3.5	3.8
midden	3.6	3.6	3.7	3.6	3.6	3.6	3.9
hoog	3.6	3.8	3.9	3.8	3.8	3.8	4.0

a Op een schaal van 1-5.
 – Onvoldoende waarnemingen.
 Bron: VROM (WoON 2006) gewogen

Bijlage B3.4 Toelichting op keuze analysetechniek

Een eerste stap om vast te stellen waardoor er tussen allochtonen en autochtonen verschillen bestaan in woningmarktpositie is door middel van kwantitatieve analyses. Het is de bedoeling om vast te stellen of allochtonen met de voor de woningmarkt relevante kenmerken dezelfde woningmarktpositie innemen als autochtonen. Indien dit zo is, dan zijn verschillen in kenmerken (bv. inkomen, arbeidsmarktpositie, woonregio) bepalend voor de verschillen in woningmarktpositie van allochtonen en autochtonen. Wanneer de in de analyse opgenomen kenmerken niet volledig de verschillen verklaren – er is dan sprake van een ‘onverklaarde rest’ – moet aanvullend onderzoek duidelijk maken welke andere factoren nog in het spel zijn. In dergelijke kwantitatieve analyses is vaak sprake van een onverklaarde rest. Kwantitatieve bronnen hebben doorgaans als handicap dat niet alle relevante informatie beschikbaar is; andere, niet gemeten kenmerken kunnen eveneens een effect hebben op de (verschillen in) woningmarktpositie (*omitted variable bias*). In dit verband kan gedacht worden aan andere preferenties en minder doelmatig zoekgedrag van allochtonen, maar ook aan verschillen in behandeling en discriminatie.

Een bestaande analysetechniek die aansluit bij ons doel is de zogenoemde decompositiemethode: het verschil in woningmarktpositie tussen autochtonen en allochtonen kan men hiermee uiteen laten vallen in een deel dat te maken heeft met verschillen in de opgenomen kenmerken in de analyse en een deel dat onverklaard blijft (‘onverklaarde rest’).

Oaxaca (1973) en Blinder (1973) waren de eersten die een methode ontwikkelden om te berekenen in welke mate verschillen tussen groepen toegeschreven kunnen worden aan verschillen in kenmerken die in de analyse zijn opgenomen. Deze methode schat eerst voor twee groepen afzonderlijk (bijvoorbeeld autochtonen en Turken) een model. Daarna wordt het verschil berekend tussen de gemiddelde autochtone en de gemiddelde Turkse bewoner wat betreft (een indicator van) de woningmarktpositie. Dit verschil wordt vervolgens uiteengelegd in een deel dat te maken heeft met verschillen in de opgenomen kenmerken tussen de groepen (verschillen in *endowments*) en in een deel dat niet door deze verschillen verklaard kan worden (onverklaarde rest).

De Oaxaca-Blindermethode was oorspronkelijk bedoeld om verschillen in beloning te ontleden en vast te stellen in hoeverre discriminatie mogelijk een rol speelt. Deze methode is alleen geschikt voor continue afhankelijke variabelen. Om ook categoriale afhankelijke variabelen te kunnen analyseren, is de Oaxaca-Blindermethode door anderen bewerkt. Voor de analyses op dichotome afhankelijke variabelen gebruiken wij de methode van Fairlie (2006), waarmee bijvoorbeeld een berekening kan worden gemaakt op de kans dat allochtonen en autochtonen in een huur- of een koopwoning wonen.

De Oaxaca-Blindermethode is door met name economen veelvuldig toegepast in onderzoek naar beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen en tussen etnische groepen onderling. Binnen het SCP is deze methode gebruikt in onderzoek naar verschillen in arbeidsmarktpositie tussen Turken in Nederland en Duitsland en in de *Discriminatiemonitor niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt*.

Het voordeel van de Oaxaca-Blindermethode is dat de resterende verschillen tussen allochtonen en autochtonen statistisch getoetst kunnen worden. Het voordeel van een Oaxaca-Blinderdecompositie ten opzichte van een regressievergelijking waarin etniciteit is opgenomen als verklarende factor, is dat in de Oaxaca-Blindermethode de coëfficiënten van de groepen mogen verschillen (Darity en Mason 1998).

Het nadeel van decompositiemethoden is echter dat minder goed rekening kan worden gehouden met het feit dat respondenten die in dezelfde wijk of hetzelfde woningmarktgebied woonachtig zijn, meer op elkaar lijken dan op respondenten buiten de eigen wijk of het woningmarktgebied. De decompositiemethoden baseren zich op conventionele analysetechnieken (‘normale’ (logistische) regressieanalyses), die er van uitgaan dat iedere respondent willekeurig getrokken is. Dit resulteert in standaardfouten die kleiner zijn dan ze zouden moeten zijn, waardoor effecten onterecht significant kunnen uitvallen. Het is slechts mogelijk om één clustervariabele (in dit geval postcodegebied) te benoemen. Standaardfouten worden met deze optie beter (en groter) geschat, wat mogelijk gevolgen heeft voor significantie van gevonden verschillen.

Een betere techniek om rekening te houden met het feit dat respondenten genest zijn in wijken en dat wijken op hun beurt genest zijn in woningmarktgebieden, zijn multilevelanalyses. Het voordeel

van multilevelanalyses is dat deze controleren op afhankelijkheden in de data, die het resultaat zijn van respondenten die in dezelfde wijk of hetzelfde woningmarktgebied wonen. Bovendien wordt de totale variantie uiteengelegd in variantie tussen woningmarktgebieden, variantie tussen wijken en individuele variantie. Dit maakt het mogelijk te zien, hoeveel verklaring voor de verschillen tussen bevolkingsgroepen wordt geboden door respectievelijk verschillen in de woningmarktgebieden waar men woont, verschillen in het type wijken waar men woont en verschillen tussen huishoudens die van elk van de groepen deel uitmaken, onder meer naar leeftijd en inkomensniveau. Nadeel van multilevelanalyses is dat bij de logistische variant alleen kan worden gesproken in *odds ratio's* (1) en er geen kansen kunnen worden berekend (2). Het is daarom niet mogelijk aan te geven hoeveel procent meer kans autochtonen hebben om bijvoorbeeld een koopwoning te bezitten en in hoeverre deze kans afneemt door toevoeging van verklarende variabelen. Bij de stapsgewijze methode (met zowel logistische als 'normale' multilevelanalyses) is alleen te zien of het verschil tussen autochtonen en allochtonen afneemt na toevoeging van verklarende variabelen. Het is niet mogelijk percentages te berekenen voor de mate waarin het verschil is afgenomen. Het is dus niet mogelijk te zeggen dat het verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft koopwoningen $x\%$ is en dat dit verschil voor $x\%$ verklaard wordt door individuele kenmerken en voor $x\%$ verklaard wordt door kenmerken van woningmarktgebied en wijk. Dat is echter wel hetgeen waarin we geïnteresseerd zijn. Tot slot is een nadeel van multilevelanalyses dat je ervan uitgaat dat alle effecten voor elke etnische groep gelijk zijn. Zoals eerder aangegeven, wordt er bij decompositiemethoden wel rekening mee gehouden dat effecten kunnen verschillen per etnische groep.

Aan het gebruik van zowel multilevelanalyses als decompositiemethoden zitten voor- en nadelen. Om een gegronde keuze te maken voor de analysetechniek hebben we daarom in eerste instantie een logistische analyse uitgevoerd op het wonen in een koopwoning met behulp van STATA (normale logistische analyse), STATA met clustervariabele (normale logistische analyse waarbij gecontroleerd wordt voor afhankelijkheden binnen één clustervariabele, in dit geval postcodegebied) en MlwiN (multilevel logistische analyses).

Uit de analyse met MlwiN blijkt dat de variantie op wijk- en woningmarktgebied relatief laag is. Bovendien blijft na toevoeging van alle variabelen nog slechts 4% van de variantie op woningmarktgebied- en wijkniveau onverklaard (3). Bovendien is van de totale variantie in koopwoningen nog slechts 8% toe te schrijven aan verschillen tussen woningmarktgebieden en tussen wijken (4). Hoe minder variantie toe te schrijven is aan verschillen tussen woningmarktgebieden en tussen wijken, des te minder problemen geeft een 'normale' regressietechniek die geen rekening houdt met variantie op het niveau van het woningmarktgebied en de wijk.

Wanneer we te maken hebben met een redelijk vol model dat een belangrijk deel van de verschillen tussen woningmarktgebieden en wijken kan verklaren, wat hier het geval is, dan volstaat een 'normale' logistische regressieanalyse. Dit is een belangrijke constatering, omdat dit betekent dat Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden die gebaseerd zijn op 'normale' (logistische) regressieanalyses, in dit geval geoorloofd lijken. Bovendien blijkt het onderscheid tussen een 'gewone' regressieanalyse en een regressieanalyse met postcodegebied als clustervariabele geen verschil te geven in de uitkomsten van de Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden (niet in tabel). Dit heeft ermee te maken dat deze methoden de parameters (en niet de standaardfouten) van de analyses als uitgangspunt nemen. Of er een 'gewone' regressieanalyse of een regressieanalyse met clustervariabele als uitgangspunt voor de Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden wordt gebruikt, is niet van invloed op de resultaten.

Het verschil tussen een 'gewone' regressieanalyse enerzijds en een regressieanalyse met clustervariabele of een multilevelanalyse anderzijds, ligt met name in de grootte van de standaardfouten. Hoewel dat geen invloed blijkt te hebben op de uitkomsten van de Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden in het uiteenleggen van het verschil tussen autochtonen en allochtonen (bijvoorbeeld het aandeel met een koopwoning), noch in hoeveel er verklaard kan worden door individuele variabelen en door wijk- en woningmarktgebiedkenmerken, heeft het wel invloed op de toetsing van afzonderlijke effecten. De standaardfouten die geschat zijn aan de hand van multilevelanalyses zijn nauwkeuriger. Toetsing van effecten kan daarom beter worden gedaan met behulp van multilevelanalyses.

Tabel B3.3 Vergelijking analyses koopwoning met STATA (logistische regressieanalyse met en zonder clustervariabele) en MlwiN (2nd order, PQL multilevel analyse)

	STATA	STATA met postcodegebied als clustervariabele	MlwiN
etniciteit			
autochtonen (ref)			
Marokkanen	-1.75	-1.75	-1.72
Turken	-.59	-.59	-.58
Antillianen	-1.11	-1.11	-1.12
Surinamers	-.23	-.23	-.24
overige niet-westerse allochtonen	-1.08	-1.08	-1.07
leeftijd	.01	.01	.01
huishoudensamenstelling			
alleenstaand (ref)			
paar	.05 n.s.	.05 n.s.	.03 n.s.
paar met kinderen	.09 n.s.	.09 n.s.	.04 n.s.
eenoudergezin	-.75	-.75	-.79
geen gezinshuishouden	.23	.23	.27
aantal personen	.10	.10	.10
opleiding			
max. lager onderwijs (ref)			
lbo	.39	.39	.41
mavo, vmbo, mulo	.63	.63	.68
vwo, havo, mbo	.89	.89	.95
hbo, wo	1.20	1.20	1.30
anders	.27 n.s.	.27 n.s.	.32 n.s.
huishoudinkomen	.34	.34	.36
inkomensbron			
geen inkomensbron (ref)			
betaald werk	-.16 n.s.	-.16 n.s.	-.12 n.s.
aow/pensioen	-.60	-.60	-.58
overige uitkeringen	-.86	-.86	-.83
belang sociale cohesie	.05	.05	.04 n.s.
belang verloedering	.04 n.s.	.04 n.s.	.04 n.s.
belang woning	.31	.31	.32
concentratiewijk			
geen concentratiewijk (ref)			
wel concentratiewijk	-.45	-.45	-.52
woonmilieutype			
landelijk wonen (ref)			
centrum stedelijk	-1.15	-1.15	-1.29
buiten centrum	-1.14	-1.14	-1.17
groen stedelijk	-.79	-.79	-.81
centrum-dorps	-.54	-.54	-.56
aanbod koopwoningen in de regio	.03	.03	.03
constante	-4.27	-4.27	-4.65
	pseude R2=.31	pseude R2=.31	variantie regio: .01 (.01)
			variantie wijk: .28 (.02)
			variantie fixed deel: 3.32
			variantie individuen: $\pi^2 / 3 = 3.29$
			R2dicho: .48

Bij STATA met clustervariabele zijn de parameters identiek aan de analyse zonder clustervariabele, maar de se's zijn hoger, waardoor effecten minder snel significant zijn. Ook wordt er gebruikgemaakt van een andere chisquare test.

Conclusie: onze aanpak

Op basis van bovenstaande overwegingen hebben we besloten per afhankelijke variabele eerst te kijken naar de resultaten van een multilevelanalyse, zodat kan worden berekend of het model de variantie tussen woningmarktgebieden en wijken goed kan verklaren. Ook laat de multivariate analyse zien of het aandeel van de overgebleven variantie dat toe te schrijven is aan verschillen tussen woningmarktgebieden en tussen wijken, klein is. Wanneer dit het geval is, lijken ‘gewone’ regressieanalyses en Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden geoorloofd. Via Fairlie- en Oaxaca-Blinderdecompositiemethoden leggen we uiteen hoeveel procent van het verschil tussen autochtonen en allochtonen is te verklaren door individuele variabelen en hoeveel door kenmerken van wijken en woningmarktgebieden. Op deze manier krijgen we meer inzicht in het verschil tussen autochtonen en allochtonen en kunnen we opletterend zijn wanneer er sprake kan zijn van een meer of minder tautologisch verband. Tot slot kan met behulp van de significantie van de effecten van de etnische groep in de multilevelanalyses, bepaald worden of de overgebleven ‘onverklaarde rest’ nog steeds significant is (blijkend uit een nog significant effect van bijvoorbeeld Turken ten opzichte van autochtonen in het volle model).

(1)

Een *odds* is de verhouding tussen de kans dat een gebeurtenis plaatsvindt gedeeld door de kans dat een gebeurtenis niet plaatsvindt, bijvoorbeeld de kans dat iemand woont in een koopwoning gedeeld door de kans dat iemand niet woont in een koopwoning. De *odds ratio* is de odds van een groep gedeeld door de odds van een andere groep, in dit geval bijvoorbeeld de odds (om te wonen in een koopwoning) van autochtonen gedeeld door de odds van Turken. Stel dat de kans dat autochtonen in een koopwoning wonen gelijk is aan 0,6 en de kans dat Turken in een koopwoning wonen gelijk is aan 0,3. De odds van Turken is dan $0,3 / (1 - 0,3) = 0,3 / 0,7 = 0,4$ en de odds van autochtonen is $0,6 / (1 - 0,6) = 0,6 / 0,4 = 1,5$. De odds ratio van etniciteit voor het wonen in een koopwoning (de odds van autochtonen gedeeld door de odds van Turken) is dan: $1,5 / 0,4 = 3,8$. Dit betekent dat de odds van autochtonen voor een koopwoning 3,8 keer groter is dan de odds van Turken.

(2)

Voor de berekening van kansen maakt men gebruik van de constante van het model. Bij multilevelanalyses varieert de constante echter per waarde op het tweede (en eventueel hogere) niveau, oftewel de constante verschilt per woningmarktgebied/wijk, waardoor je per woningmarktgebied/wijk een andere kans zou krijgen.

(3)

De proportie niet-verklaarde variantie op het niveau van wijk en woningmarktgebied kan worden berekend met

de formule
$$\frac{\tau_0^2}{\sigma_F^2 + \tau_0^2 + \sigma_R^2} = \frac{\tau_0^2}{\sigma_F^2 + \tau_0^2 + \pi^2/3}$$
. Hierin is σ_F^2 het gedeelte

verklaarde variantie, τ_0^2 de tussengroepenvariantie (level-2 en evt level-3; dit wordt door MLWin berekend) en σ_R^2 de binnengroepenvariantie die gefixeerd is tot $\pi^2 / 3 = 3,29$. Bij het volle model is de proportie niet-

verklaarde variantie op het niveau van wijk en woningmarktgebied $\frac{(0,29)}{(3,32 + 0,29 + 3,29)} = 0,0420$. Dus

4,2% van de verschillen tussen wijken en woningmarktgebieden kan niet verklaard worden door het model.

(4)

Met behulp van de residuele intraclass correlatiecoëfficiënt kan worden berekend hoeveel de overgebleven variantie tussen woonmarktgebieden en wijken is in het volle model. Dit bereken je aan de hand van de formule

$$\rho_I = \frac{\tau^2}{\tau^2 + \pi^2/3}$$
. In dit geval is de residuele intraclass correlatiecoëfficiënt gelijk aan

$$\frac{0,29}{(0,29 + 3,29)} = 0,0810$$
. Dus 8,1% van de variantie voor het al dan niet wonen in een koopwoning kan

verklaard worden door verschillen tussen woningmarktgebieden en tussen wijken. Desalniettemin moet met voorzichtigheid omgegaan worden met bovenstaande berekeningen, omdat met verschillende aannames wordt gewerkt. Zo is bovenstaande formule gebaseerd op een zogenoemd threshold model. Zie verder Snijders en Bosker (1999).

Literatuur

- Blinder, A.S. (1973). Wage discrimination. Reduced form and structural estimates. In: *Journal of Human Resources*, jg. 8, nr. 4, p. 436-455.
- Darity, W. en P. Mason (1998). Evidence of discrimination in employment: codes of color, codes of gender. In: *Journal of Economic Perspectives*, jg. 12, nr. 1, p. 63-90.
- Fairlie, R.W. (2006). *An extension of the Blinder-Oaxaca decomposition technique to logit and probit models*. Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA) (IZA Discussion Paper nr. 1917).
- Oaxaca, R. (1973). Male-female wage differentials in urban labor markets. In: *International Economic Review*, jg. 14, nr. 3, p. 693-709.
- Snijders, T.A.B. en R.J. Bosker (1999). *Multilevel Analysis: An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. Londen: Sage.

Bijlagen bij hoofdstuk 4

Bijlage B4.1 Gesprekspunten focusgroepen

De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad waarin de onderzoeksvragen in een gespreksstramien zijn uitgewerkt. Dit betreft dus geen vragenlijst maar een lijst met aandachtspunten. Ferro Markt- en Communicatieonderzoek heeft de gespreksleidraad in nauw overleg met de opdrachtgever opgesteld. Alle gesprekken zijn genotuleerd en opgenomen op digitale audioapparatuur. De respondenten hebben een beloning ontvangen voor hun deelname in de vorm van een geldbedrag.

Ideale woonsituatie (hierbij kan gerefereerd worden aan de collages)

Hoe ziet jullie ideale woonomgeving eruit?

buurtkenmerken

- Welke voorzieningen wil je graag in de buurt hebben?
- Welke eisen stel je aan de kwaliteit van die voorzieningen? (bijvoorbeeld welke eisen worden aan de school voor de kinderen gesteld)
- Hoe belangrijk zijn etnische voorzieningen? Denk aan een moskee, winkels en horeca waar je producten uit het land van herkomst kunt krijgen.
- Kunnen jullie een rangorde aangeven in het belang van die voorzieningen? (bijvoorbeeld goede winkels zijn het belangrijkste, daarna komen de scholen)
- Naar wat voor omgeving gaat jullie voorkeur uit: centrum grote stad, wijken die rond het centrum liggen, nieuwbouwlocaties (VINEX)? Waarom gaat jullie voorkeur daar naar uit?
- In hoeverre is het belangrijk dat er vrienden en/of familie in de buurt wonen?
- Waarom is dat belangrijk? (speelt zorg voor ouders of van ouders voor kleinkinderen een rol?)
- Naar wat voor bevolkingssamenstelling gaat jullie voorkeur uit: grotendeels autochtonen, zoveel mogelijk gemengd, het liefst zoveel mogelijk met 'eigen' mensen in de buurt?
- Waarom is dat zo?
- Is het huidige maatschappelijke en politieke klimaat nog van invloed op waar jullie willen wonen? (denk bijvoorbeeld aan Wilders en TON). Hoe is dat voor mensen in jullie omgeving?

woningkenmerken

- Welke eisen stellen jullie aan de woning?
- Naar welke type woning gaat jullie voorkeur uit? Eengezinswoning, flat/appartement, wel of geen tuin?
- Hebben jullie een voorkeur voor koop of voor huur?
- Wat zijn de overwegingen voor of tegen een koophuis? (doorvragen naar in hoeverre verbondenheid met Nederland of land van herkomst hierbij een rol speelt)
- En wat zijn de overwegingen voor of tegen een huurhuis?
- Hoe maak je de afweging tussen de gewenste woonomgeving (denk aan voorzieningen en bevolkingssamenstelling) en het gewenste huis? Wat weegt zwaarder? In hoeverre is daarover overeenstemming binnen het gezin?

Huidige woonsituatie

Zoeken en vinden van de huidige woning

- Hoe wonen jullie op dit moment? (huur/koop, eengezinswoning/flat, corporatie of particuliere verhuurder, in wat voor soort buurt)
- Hoe zijn jullie in de huidige woning terechtgekomen?
- In hoeverre viel er iets te kiezen?
- Als er iets te kiezen viel, wat waren dan de alternatieven?
- Welke factoren speelden een rol bij de keuze? Denk aan de prijs van de woning (huur en koop), nabijheid van familie, voorzieningen, bevolkingssamenstelling van de buurt?
- Welke van die factoren wogen zwaar en minder zwaar?
- Wat waren belemmeringen in het keuzeproces (prijs, beschikbaarheid, toewijzingssysteem, familie)?
- Hoe zijn jullie in de huidige woonbuurt terechtgekomen?
- Was dat een bewuste keus, of vloeyde die voort uit de beschikbaarheid van een geschikte woning?
- Als het een bewuste keuze was, welke factoren hebben daarbij dan een rol gespeeld? (rol van vrienden/familie, samenstelling bevolking)
- (Als de nabijheid van familie/vrienden een rol heeft gespeeld, wat zijn dan de voordelen van die nabijheid? Zijn er ook nog nadelen aan verbonden? – ook bij ideale woonsituatie)

Huur versus koop

- Is er een bewuste keus gemaakt voor huren of kopen?
- Indien ja, wat waren dan de overwegingen om voor het één of het ander te kiezen?
- (Voor de kopers) Hoe hebben jullie het zoeken naar een koopwoning aangepakt?
 - Is er een makelaar ingeschakeld?
 - In hoeverre hebben vrienden of familie geadviseerd?
 - (voor islamieten) Is (halal)hypotheek een issue? Hoe kijken anderen in jullie omgeving daarnaar? Is er wat dit betreft nog een verschil tussen de oudere en jongere generatie?
- Kennen jullie verhalen van kennissen/vrienden/familie over het kopen van een huis?
- Zijn jullie wel eens verhalen over discriminatie ter ore gekomen?
- Kennen jullie verhalen van kennissen/vrienden/familie over het huren van een huis?
- Zijn jullie wel eens verhalen over discriminatie ter ore gekomen?

Wooncarrière: terugblik en vooruitblik

Terugblik, start

- Hoe zag de start van de wooncarrière eruit? Eerst op kamers? Studentenflat of bij hospita of bekende? Uit huis getrouwd?
- Was er in jullie tijd nog een verschil tussen jongens en meisjes?
- Is daar al iets in veranderd?
- Hoe zien jullie dat voor jullie eigen kinderen? Hoe zal de start van hun wooncarrière eruit zien?

Terugblik, de (eerste) zelfstandige woning en daarna

- In hoeverre kostte het jullie moeite om toentertijd een zelfstandige woonruimte te bemachtigen?
- Welke belemmeringen heb je daarbij ervaren? In hoeverre speelde leeftijd daarbij een rol?

- Zijn jullie na de eerste stap vaak verhuisd? Wat waren daarvoor de redenen?
- (indien er vaak verhuisd is) Hoe hebben jullie dat ervaren?
- Als je naar je vrienden kijkt, is je eigen verhuispatroon met hen vergelijkbaar?
- Heb je het idee dat je in je wooncarrière meer of andere belemmeringen bent tegengekomen dan autochtone Nederlanders? Zo ja, welke zijn dat?

Terugblik; carrière ouders

- Als je kijkt naar de wooncarrière van je ouders, waar liepen zij dan tegenaan?
- Heb je het gevoel dat er iets veranderd is? Zo ja, wat is er dan veranderd?
- Zijn de belemmeringen nu, anders dan die van jullie ouders?

Vooruitblik

- Als je vooruit kijkt, welke stappen in je wooncarrière zie je dan nog voor je?
 - Grotere woning?
 - Kwalitatief betere woning?
 - (voor huurders) Koopwoning?
 - Andere buurt? Zo ja, welke buurt?
- Hoe ga je je op de woningmarkt oriënteren?
- Via welke kanalen ga je informatie inwinnen?
- In hoeverre heb je iets geleerd van de ervaringen die je tot nu toe hebt opgedaan in je wooncarrière? Wat heb je geleerd? Wat ga je anders doen?
- Welke kansen en welke belemmeringen zie je voor jezelf in je toekomstige wooncarrière?
- Denk je dat je dezelfde kansen en mogelijkheden hebt als autochtone Nederlanders?

Bijlage B4.2 Samenstelling focusgroepen

In totaal zijn negen gesprekken met focusgroepen in wisselende samenstellingen gehouden. Over de Surinaamse en Antilliaanse respondenten dient te worden opgemerkt, dat respondenten met een Hindoestaanse achtergrond vrijwel ontbraken. De focusgroepen waren als volgt samengesteld:

Groep A (10 juni 2008)

Acht Turken en Marokkanen:

de jongste is 24 jaar, de oudste 40 jaar;

drie mannen en vijf vrouwen;

hoger opgeleid (mbo4 en hoger);

uit Rijnmond, woonachtig in zowel stedelijke als suburbane gebieden.

Groep B (26 juni 2008)

Tien vrouwen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond:

de jongste is 22 jaar, de oudste 43 jaar;

lager opgeleid (lager dan mbo4);

uit Rijnmond, woonachtig in zowel stedelijke als suburbane gebieden.

Groep C (11 juni 2008)

Negen Surinamers en Antillianen:

de jongste is 21 jaar, de oudste 33 jaar;

drie mannen en zes vrouwen;

hoger opgeleid (mbo4 en hoger);

uit Rijnmond, woonachtig in zowel stedelijke als suburbane gebieden.

Groep D (10 juni 2008)

Acht Surinamers en Antillianen:

de jongste is 23 jaar, de oudste 38 jaar;

zes vrouwen en twee mannen;

lager opgeleid (lager dan mbo4);

uit Rijnmond, woonachtig in zowel stedelijke als suburbane gebieden.

Groep E (2 juni 2008)

Negen starters op de woningmarkt met zowel een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse als Antilliaanse achtergrond:

de jongste is 19 jaar, de oudste 25 jaar;

zes mannen, drie vrouwen;

zijn net op zichzelf gaan wonen (kamers, zelfstandige woonruimte) of druk bezig woonruimte te zoeken;

hoger opgeleid (mbo4 en hoger);

uit Rijnmond.

Groep F (2 juni 2008)

Vijf starters op de woningmarkt met zowel een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse als Antilliaanse achtergrond:

de jongste is 18 jaar, de oudste 22 jaar;

vier vrouwen, één man;

zijn net op zichzelf gaan wonen (kamers, zelfstandige woonruimte) of druk bezig woonruimte te zoeken;

lager opgeleid (lager dan mbo4);

uit Rijnmond.

Groep G (3 juni 2008)

Negen mannen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond:

de jongste is 20 jaar, de oudste 23 jaar;

lager opgeleid (lager dan mbo4);

uit Rijnmond, woonachtig in zowel stedelijke als suburbane gebieden.

Groep H (3 juni 2008)

Acht Turken en Marokkanen:

de jongste is 24 jaar, de oudste 39 jaar;

vijf mannen, drie vrouwen;

hoger opgeleid (mbo4 en hoger);

uit Amsterdam of omliggende gemeenten.

Groep I (3 juni 2008)

Acht Turken en Marokkanen:

de jongste is 27 jaar, de oudste 40 jaar;

vier mannen en vijf vrouwen;

lager opgeleid (lager dan mbo4);

uit Amsterdam of omliggende gemeenten.